

ROBERT SOBKÓW¹

Zmiany w art. 11 nowelizacji Prawa upadłościowego i jej możliwe konsekwencje dla funkcjonowania piramid finansowych Polsce

Streszczenie

W dniu 1.01.2016 r. weszła w życie ustawa Prawo restrukturyzacyjne, nowelizująca dotychczasową ustawę Prawo upadłościowe i naprawcze z roku 2003. Wprowadzono w niej między innymi zmiany w przesłankach niewypłacalności podmiotów gospodarczych. Artykuł koncentruje się na interpretacji nowych przepisów pod kątem możliwości wykorzystania ich przez piramidy finansowe. W wyniku przeprowadzonej analizy wskazano, że w szczególności zmiany dotyczące przesłanki zadłużeniowej, opisanej w art. 11 ust. 2 znowelizowanej ustawy, mogą stanowić podstawę dla piramid finansowych prowadzenia legalnej działalności przez dwa, a nawet trzy lata. Powyższe konsekwencje nowelizacji ustawy stoją w sprzeczności z deklaracjami, że zmiany w prawie upadłościowym miały wyeliminować te z wcześniejszych rozwiązań, które nie sprawdziły się w praktyce i umożliwiały dłużnikowi działanie w celu pokrzywdzenia wierzycieli.

Słowa kluczowe: prawo upadłościowe, przesłanki upadłości,
piramidy finansowe

¹ Dr Robert Sobków – Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu; e-mail: r.sobkow@interia.pl

ROBERT SOBKÓW²

Changes in Article 11 of the amended Insolvency Law and their potential consequences for pyramid schemes in Poland in the past and in the present

Abstract

Poland's new Restructuring Law, which entered into force on 1 January 2016, amended the former Insolvency and Reorganisation Law of 2003. The new law has, among other things, introduced changes to the factors to be taken into account when determining the insolvency of corporate entities. The paper focuses on the interpretation of these new provisions with regard to their possible exploitations by pyramid schemes. The conducted analysis has revealed that the new amendments may establish a basis for pyramid schemes to operate legally for two or even three years cycles. This finding applies, in particular, with respect to the amendments made to the indebtedness factor set out in Article 11(2) of the amended Act. The aforementioned consequences contradict the declarations made by the government that the changes in the insolvency law were intended to abolish old mechanisms that proved unworkable in practice and allowed debtors to carry out acts which were detrimental to their creditors.

Keywords: insolvency law, insolvency factors, pyramid schemes

² Robert Sobków PhD – Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu; e-mail: r.sobkow@interia.pl

Wstęp

W dniu 1.01.2016 r. weszła w życie ustawa Prawo restrukturyzacyjne z dnia 15.05.2015 r., ogłoszona w Dzienniku Ustaw z 2015 r., poz. 978, nowelizująca dotychczasową ustawę Prawo upadłościowe i naprawcze z roku 2003³. Zmiany w prawie upadłościowym nie ograniczyły się do kwestii redakcyjnych. Ustawodawca przede wszystkim rozdzielił postępowanie upadłościowe od postępowania naprawczego (restrukturyzacyjnego) w formie osobnych ustaw. Wprowadził też szereg nowych rozwiązań i uzupełnień do przepisów dotychczasowej ustawy.

Zgodnie z zapowiedzią⁴ zmiany w Prawie Upadłościowym i Naprawczym miały mieć dwojaki charakter:

- ❑ po pierwsze zmiany wynikały z konieczności zapewnienia spójności pomiędzy rozłączonymi obecnie w osobne ustawy postępowaniami restrukturyzacyjnymi i postępowaniem upadłościowym,
- ❑ po drugie część zmian zmierzała do poprawy działania instytucji p.u.i.n., których funkcjonowanie w praktyce okazało się niezadowolające. W uzasadnieniu projektu ustawy rząd deklarował, że zmiany w prawie upadłościowym i naprawczym miały wyeliminować te z rozwiązań, które nie sprawdziły się w praktyce i umożliwiały dłużnikowi działanie w celu pokrzywdzenia wierzycieli.

Zmiany miały ponadto mieć charakter porządkujący, precyzujący i zmierzający do usunięcia istotnych wątpliwości interpretacyjnych, które pojawiły się w praktyce stosowania p.u.i.n.

Na konferencji naukowej w Poznaniu w dniu 20.02.2017 r. „Kooperacja przedsiębiorstw i jej znaczenie dla konkurencyjności gospodarki lokalnej i krajowej – wyzwania dla Wielkopolski” dwóch prelegentów, z dwóch różnych ośrodków akademickich, twierdziło, że zmiany prawa upadłościowego są niezrozumiałe, chaotyczne oraz wyglądają jakby były pisane pod potrzeby konkretnych przedsiębiorców. Artykuł koncentruje się na interpretacji nowych przepisów pod kątem możliwości wykorzystania ich przez przedsiębiorców wykorzystujących w swoim działaniu

³ Dz.U. z 2003 r., poz. 535 z późn. zm.

⁴ Druk sejmowy nr 2824/2015.

piramidy finansowe i podzielony został według następującego układu: część pierwsza jest wstępem do artykułu, w części drugiej omówiono wprowadzone nowelizacją zmiany w przesłankach niewypłacalności podmiotów gospodarczych, w części trzeciej omówiono zagadnienie domniemań stanu niewypłacalności oraz ich wzruszalność, w części czwartej wskazano skutki zmian w przesłankach niewypłacalności dłużnika w kontekście działalności piramid finansowych w Polsce, w części piątej omówiono inne zmiany w art. 11 Prawa upadłościowego i możliwe wykorzystanie tych przepisów w działalności piramid finansowych. Artykuł kończy się wnioskami podsumowującymi.

Zmiany w przesłankach stanu niewypłacalności

Zmieniając prawo upadłościowe, ustawodawca pozostał przy obu dotychczasowych podstawach określania stanu niewypłacalności dłużnika – jednej związanej z jego płynnością finansową i drugiej związanej z nadmiernym zadłużeniem. Zmieniły się jednak przesłanki zaistnienia tych podstaw. Wprowadzono bardziej precyzyjne ich pojęcie, w tym przede wszystkim określono warunki domniemania stanu niewypłacalności.

W dotychczasowej ustawie p.u.i.n. z 2003 r. przesłanki uznania dłużnika za niewypłacalnego opisywano osobno w art. 11 ust. 1 i 2. Zgodnie z art. 11 ust. 1 p.u.i.n. z 2003 r. niewypłacalnością był stan „niewykonywania przez dłużnika wymagalnych zobowiązań pieniężnych”. Nowelizacja z 2015 r. zastąpiła to sformułowanie „utrata zdolności do wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych”. W tym zakresie w nowym ust. 1a ustawodawca wprowadził dodatkowo domniemanie, zgodnie z którym „dłużnik utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań pieniężnych przekracza 3 miesiące”.

Zmiana brzmienia ust. 1 (zastąpienie zwrotu „niewykonywanie” na rzecz „utrata zdolności do wykonywania”) i wprowadzenie w ust. 1a do art. 11 „domniemania utraty zdolności do wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych” niewiele zmieniły w praktyce w stosunku do dotychczasowej sytuacji przedsiębiorcy z problemami płatniczymi. W ustawie sprzed nowelizacji sam art. 11, ust. 1 brzmiał wprawdzie bardzo rygorystycznie, gdyż niewypłacalnymi stawali się przedsiębiorcy, którzy naruszyli termin zapłaty wierzytelności nawet o jeden dzień, to inne artykuły p.u.i.n. wskazywały łagodząco, że:

- po pierwsze: stan niewypłacalności powstawał dopiero, gdy przedsiębiorca nie uregulował swoich zobowiązań co najmniej wobec dwóch wierzycieli (art. 1, ust. 1, pkt. 1 p.u.i.n.),

- po drugie: sąd mógł oddalić wniosek o upadłość, jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań nie przekraczało 3 miesięcy oraz suma niewykonanych zobowiązań nie przekraczała 10% wartości sumy bilansowej (art. 12, ust. 1 p.u.i.n.).

Nie było zatem praktycznej możliwości, by wyłącznie małe kwoty niezapłaconych przypadkowo zobowiązań stały się podstawą do zgłoszenia wniosku o upadłość, a tym bardziej ogłoszenia przez sąd upadłości podmiotu gospodarczego. Przed nowelizacją ustawy sąd miał wprawdzie większą elastyczność w ocenie stanu trwałości zaprzestania płacenia długów, jednak autorowi niniejszego artykułu nie jest znane żadne orzeczenie sądu ogłaszające upadłość wyłącznie z powodu posiadania przeterminowanych zobowiązań poniżej 90 dni od daty ich zapadalności. W praktyce wykonywania ustawy przez sądy niewiele zmieniło się zatem w zakresie przesłanki niewypłacalności przedsiębiorcy opisanej w ust. 1 art. 11, a wprowadzony w ust. 1a 3-miesięczny próg zwłoki w regulowaniu zobowiązań przez dłużnika bez konieczności uznania go za niewypłacalnego istniał już w ustawie przed nowelizacją, ale w art. 12.

Zmianie definicji poddano również drugą dotychczasową przesłankę niewypłacalności, opisywaną w art. 11, ust. 2. Zgodnie z nią niewypłacalnym był również dłużnik „gdy jego zobowiązania przekroczą wartość jego majątku”, nawet gdy wykonuje wymagalne zobowiązania pieniężne. Przesłanka ta zgodna była jeszcze z wcześniejszym od niej art. 5, ust. 2 Rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24.10.1934 r. Prawo upadłościowe. W zakresie tej przesłanki istniała zatem 80-letnia ciągłość (od 1934 r. do 2015 r.). Przedmiotowa regulacja miała na celu przede wszystkim przeciwdziałanie zjawisku „ubóstwa masy”, ale jednocześnie istnienie tej przesłanki uniemożliwiała funkcjonowanie tzw. piramid finansowych, w których podmiot gospodarczy, prowadząc nierentowną działalność, spłaca wprawdzie na bieżąco swoje zobowiązania, ale czyni to zadłużając się coraz bardziej u innych wierzycieli. Podmiot w takich warunkach, gdy wartość jego majątku jest mniejsza od zobowiązań, nie jest w stanie spłacić wszystkich swoich długów. A zatem „utracił zdolność do wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych” bądź też nigdy tej zdolności nie miał⁵.

W nowelizacji Prawa upadłościowego w 2015 r. dokonano jednak istotnego, jeżeli nie rewolucyjnego uzupełnienia w art. 11, ust. 2. Określono w nim wpraw-

⁵ Kwestią sporną było tylko, czy ta utrata miała charakter czasowy, czy trwały. Podmiot będący piramidą finansową był w stanie trwałej niewypłacalności. Dłużnik niebędący piramidą finansową (lub pozwany przez wierzyciela członek Zarządu dłużnika) mógł dowodzić czasowości tego stanu w warunkach na przykład obecnie rentownej już działalności gospodarczej.

dzie jak dotychczas, że za niewypłacalnego uznaje się dłużnika, którego „zobowiązania pieniężne przekraczają wartość jego majątku”, ale dodano, że dopiero wtedy, gdy „stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące”. W tym zakresie Ustawodawca zmienił dotychczasowe znaczenie tej przesłanki, zgodnie z którym każde przekroczenie przez zobowiązania pieniężne wartości majątku dłużnika było równoznaczne z niewypłacalnością dłużnika „także wtedy, gdy ten bieżąco realizował swoje zobowiązania”. W to miejsce wprowadzono wymóg w postaci domniemania aż 24-miesięcznego okresu utrzymywania się tego stanu.

Wprawdzie można argumentować, że art. 11, ust. 2 brzmiał przed nowelizacją bardzo rygorystycznie i każda nadwyżka zobowiązań nad majątkiem przedsiębiorcy oznaczała dla niego stan niewypłacalności, to jednak taka argumentacja pomija fakt, że Prawo upadłościowe i naprawcze przewidywało, że czasowe popadnięcie przedsiębiorcy w taki stan nie zmuszało go do składania wniosku o upadłość. W przypadku procesu sądowego zarząd, by zwolnić się z odpowiedzialności za zobowiązania spółki oraz odpowiedzialności karnej za niezłożenie w terminie wniosku o upadłość, musiał jednak wykazać, że powyższy stan nadwyżki zobowiązań nad majątkiem miał charakter czasowy. W nowym brzmieniu art. 11, ust. 2 określa taką czasową niewypłacalność w bardzo rozległym okresie (24 miesiące), a czyni to w formie zapisanego „domniemania”. Tym samym zdejmuje z Zarządu obowiązek dowodzenia stanu czasowości w tym rozległym 24-miesięcznym okresie⁶.

Co więcej, wbrew zapowiedziom o tym, że wprowadzane zmiany będą miały charakter co najwyżej „porządkujący, precyzujący i zmierzając do usunięcia istotnych wątpliwości”, niewspółmierność w okresach obu domniemań stanu niewypłacalności w oparciu o ust. 1 i 2 art. 11 (odpowiednio 3 miesiące i 24 miesiące) oraz usunięcie zwrotu w ust. 2 „nawet wówczas, gdy na bieżąco te zobowiązania wykonuje” wskazuje, że Ustawodawca dokonał zasadniczej zmiany w równowadze pomiędzy obiema przesłankami. Przesłanka zadłużeniowa zyskała charakter zaledwie subsydiarny wobec przesłanki płynnościowej. Wskazuje na to nawet wprost zapis z druku sejmowego o „subsidiarności” przesłanki zadłużeniowej wobec przesłanki płynności finansowej oraz wyjaśnienie, że „nadmierne zadłużenie stanowi istotny problem dla sytuacji rynkowej dopiero wtedy, gdy prowadzi do zaburzenia zdolności płatniczej przedsiębiorcy”⁷. Sąd na podstawie ust. 6 uzyskał

⁶ Autorowi znane są przypadki, gdy przed wejściem nowelizacji w życie przekroczenie przez dłużnika nadwyżki zobowiązań nad jego majątkiem już poniżej 3 miesięcy było podstawą uznania winy członka Zarządu niezłożenia wniosku o upadłość w wymaganym terminie.

⁷ Druk sejmowy nr 2824/2015.

ponadto uprawnienie do oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości z powodu powstania przesłanki zadłużeniowej, „gdy na podstawie zebranego materiału dowodowego dojdzie do wniosku, że zachodzą szczególne okoliczności, które polegają na braku zagrożenia, iż dłużnik utraci zdolność do regulowania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych w niedługim czasie”⁸.

Wzruszalność domniemań stanu niewypłacalności i ich praktyczne skutki

Wskazane w nowelizacji ustawy domniemania powstania stanu niewypłacalności są wzruszalne i nie przesądzają o braku możliwości dowodzenia, że stan niewypłacalności dłużnika nastąpił już wcześniej bądź znacznie później. Wbrew zapowiedziom, że nowelizacja ustawy miała wesprzeć wierzycieli, ich pozycja uległa jednak w tym zakresie osłabieniu. W dotychczasowym brzmieniu Prawa upadłościowego, gdy wierzyciel złożył wniosek o upadłość, to na dłużniku ciążył obowiązek dowodzenia, że przesłanki upadłości, nawet jeżeli wystąpiły, miały charakter czasowy (nietrwały). Brak dowiedzenia czasowości stanu niewypłacalności był podstawą uznania wniosku o ogłoszenie upadłości za zasadny. Po nowelizacji, w sytuacji złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez wierzyciela, ciężar dowodu przeniesiony zostaje na dłużnika dopiero w przypadku, gdy opóźnienie trwa dłużej niż 3 miesiące lub gdy nadwyżka zobowiązań nad majątkiem dłużnika trwać będzie powyżej aż 24 miesięcy. Udowodnienie utraty zdolności spłaty zobowiązań przed tymi terminami spoczywa na wierzycielu jako wnioskodawcy⁹. Biorąc pod uwagę, że to dłużnik dysponuje zdecydowanie bogatszym zasobem informacji o swoim funkcjonowaniu, wierzyciel postawiony został w trudniejszym położeniu i wydaje się, że najczęściej nie będzie w stanie obalić przesłanek opisanych w ustawie i powoływanych na nie twierdzeń dłużnika.

Skutki zmian w przesłankach niewypłacalności dłużnika w kontekście działalności piramid finansowych

W konsekwencji wszystkich przedstawionych powyżej zmian w przepisach art. 11 Prawa upadłościowego powstała sytuacja niezrozumiała ekonomicznie i potencjalnie niebezpieczna dla wierzycieli przedsiębiorców z problemami wypłacalności.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

Ponadto stanowi ona pole dla piramid finansowych działania zgodnie z przepisami prawa w dwuletnich cyklach¹⁰, a dla dotychczasowych piramid finansowych, w rodzaju Amber Gold, stanowić może podstawę do obrony procesowej. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że całkowicie niezrozumiałe na gruncie zarówno rozwiązań stosowanych dotychczas w prawie polskim (od Rozporządzenia Prezydenta z 1934 r. do Ustawy z 2003 r.), ale też na przykład w prawie niemieckim¹¹, jest ograniczanie znaczenia przesłanki niewypłacalności określonej w oparciu o art. 11 ust. 2 Ustawy, tj. jako nadwyżki zobowiązań nad należnościami:

- ❑ po pierwsze: stan, w którym przedsiębiorstwo osiąga niższy poziom majątku wobec zobowiązań powstaje w zdecydowanej większości przypadków wtedy, gdy przedsiębiorstwo przynosi regularnie straty. Skoro, inaczej niż było przed nowelizacją, przedsiębiorca będzie mógł teraz jeszcze przez 24 miesiące funkcjonować przy stanie aktywów mniejszym od zobowiązań, to należy zastanowić się, jak bardzo w tym czasie może zostać powiększone „ubóstwo masy”. „Ubóstwo masy”, którego konsekwencje poniosą wierzyciele, postępować będzie w warunkach wypłaty wynagrodzeń dla członków Zarządu, opłat za korzystanie z praw niematerialnych (znak firmowy, know-how itp.) oraz innych profitów dla jednostek powiązanych;
- ❑ po drugie: teoretycznie przez 24 miesiące Zarząd może prowadzić działalność piramidy finansowej lub też ci, którzy taką działalność w przeszłości prowadzili twierdzić mogą, że nie byli niewypłacalni w świetle interpretacji niewypłacalności wskazanej po nowelizacji. Zakreślony w nowelizacji przedział 24 miesiący określa *de facto* cały okres działalności piramidy finansowej Amber Gold – od bilansu spółki za rok 2009, którego obowiązek sporządzenia przypadał na 31 marca 2010 r. do bilansu spółki za rok 2011, którego obowiązek sporządzenia przypadał na dzień 31 marca 2012 r. Przykład ten pokazuje, jak duże straty mogą zostać wywołane przez podmioty podobnego typu w przyszłości. Tym razem jednak podmioty te będą mogły działać zgodnie z obowiązującym prawem, a na pokrzywdzonych wierzycielach ciążyć teraz będzie obowiązek dowodzenia, że przesłanki upadłości powstały wcześniej. W opinii autora artykułu piramidom finansowym działającym w oparciu o produkt finansowy, jakim posługiwał się

¹⁰ Należy zwrócić uwagę, że zgodnie ze spotykaną czasem wykładnią w dużych przedsiębiorstwach Zarząd nie jest zobowiązany do ustalania stanu nadwyżki majątku spółki nad jej zobowiązaniami w trakcie roku gospodarczego. Biorąc pod uwagę obowiązki sprawozdawcze opisane w dotychczasowym brzmieniu ustawy o rachunkowości, legalna działalność piramid finansowych może zostać wydłużona do 36 a nawet 39 miesięcy.

¹¹ Insolvenzordnung, <https://dejure.org/gesetze/InsO/19.html> (dostęp: 26.02.2017).

Amber Gold (depozyty złota), na gruncie obecnego prawa będzie to praktycznie niemożliwe.

Inne zmiany w art. 11 Prawa upadłościowego i ich skutki w kontekście działalności piramid finansowych

Należy jeszcze zwrócić uwagę na kolejną zmianę w ustawie prawa upadłościowego rodzącą potencjalne zagrożenie wykorzystywania jej w działalności piramid finansowych, ale też innych form oszust gospodarczych. Jest nim ust. 5 dodany nowelizacją do art. 11. Wskazuje on, że przy liczeniu wartości zobowiązań należy nie uwzględniać „zobowiązań wobec jednostek powiązanych”. Jednocześnie w żadnym punkcie nowelizacji nie wskazano, czy do majątku przedsiębiorstwa równolegle nie wliczać należności od jednostek powiązanych. Należności od jednostek powiązanych są elementem bilansowego majątku przedsiębiorstwa, a do wartości bilansowych odnosi się wprost ust. 5 art. 11. Konsekwencją tego stanu jest powstanie możliwości manipulacji przesłanką upadłości przedsiębiorstwa poprzez tworzenie karuzeli wzajemnych wierzytelności pomiędzy podmiotami powiązаныmi, doprowadzających do podwyższania bilansowej wartości majątku, przy niezmienionej wartości porównywanych do majątku zobowiązań. Wprawdzie postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 2003 r.¹² wskazywało, że „Majątek dłużnika pojmować zatem należy w rozumieniu prawnorzeczowym – (...) nie są nim objęte wierzytelności i roszczenia”, jednak kontekst tamtej sprawy rozpatrywanej przez Sąd Najwyższy, wątpliwości faktycznego znaczenia stosowanych w tym postanowieniu pojęć ekonomicznych oraz inne stwierdzenia zawarte w przedmiotowym postanowieniu, które zostały zinterpretowane odmiennie w zapisach nowelizacji ustawy¹³ deprecjonują przytoczone postanowienie Sądu Najwyższego, pozostawiając stan faktyczny taki jak w zapisach nowelizacji prawa upadłościowego. Można uznać za zasadne wyłączenie zobowiązań wobec jednostek powiązanych z kalkulacji stanu wypłacalności przedsiębiorstwa, ale jedynie w kontekście ust. 1 art. 11, a nie ust. 2, a to do ust. 2 odnoszą się zapisy ust. 5¹⁴.

¹² Sygn. akt. II CK 484/02.

¹³ Wprowadzenie kryterium bilansowej wyceny aktywów.

¹⁴ Podobnie zresztą jak w niektórych przypadkach można byłoby nie uwzględniać niewykonywanych zobowiązań wobec Zarządu. Autorowi znany jest przypadek odrzucenia przez sąd twierdzenia o powstaniu stanu niewypłacalności dłużnika w oparciu o przesłankę art. 11 ust. 1 właśnie z tego powodu.

Wnioski

Wprowadzone zmiany w nowelizacji prawa upadłościowego w 2015 r. w istotny sposób zmieniły podstawy dowodzenia stanu niewypłacalności dłużnika. Wprowadzając przepis domniemania takiego stanu w określonych w ustawie przedziałach czasowych, doprowadziły do deprecjacji przesłanki zadłużeniowej wobec przesłanki płynności finansowej. Ta pierwsza zyskała charakter zaledwie subsydiarny wobec tej drugiej.

W praktyce w istotny sposób zmieniło to pozycję wierzyciela, zdejmując z dłużnika na rzecz wierzyciela niektóre obowiązki dowodzenia stanu niewypłacalności w postępowaniu upadłościowym i/lub w postępowaniach o odszkodowanie wobec członków zarządu. Biorąc pod uwagę, że to dłużnik dysponuje zdecydowanie bogatszym zasobem informacji o swoim funkcjonowaniu, wierzyciel postawiony został w trudniejszym położeniu i wydaje się, że najczęściej nie będzie w stanie obalić przesłanek i związanych z nimi domniemań opisanych w ustawie i powołujących się na nie twierdzeń dłużnika.

Nowelizacja Prawa upadłościowego dała również duże możliwości piramidom finansowym w stworzeniu podstawy prawnej ich działania zarówno w przyszłości, jak też w ich dotychczasowej działalności. Umożliwia również planowanie funkcjonowania nowych piramid finansowych w cyklach 2-letnich, a nawet 3-letnich.

Wszystkie powyższe konsekwencje nowelizacji z 2015 r. stoją w sprzeczności z deklaracjami, że zmiany w prawie upadłościowym i naprawczym miały wyeliminować te z rozwiązań, które nie sprawdziły się w praktyce i umożliwiały dłużnikowi działanie w celu pokrzywdzenia wierzycieli¹⁵.

Bibliografia

- Dąbek P., *Podstawowe zasady niemieckiego postępowania insolwencyjnego na tle polskiego prawa upadłościowego i układowego*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2004, 657: 5–16.
- Druk sejmowy nr 2824/2015.
- Insolvenzordnung, <https://dejure.org/gesetze/InsO/19.html> (dostęp: 26.02.2017).
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 2003 r., sygn. akt. II CK 484/02.
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe, Dz.U. z 2017 r., poz. 2344.
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, Dz.U. z 2003 r., poz. 535.

¹⁵ Druk sejmowy nr 2824/2015.